

СТАТУС МОЛОДІ, ЯК СУБ'ЄКТА ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ

Гавловська Аліна Олександрівна

старший викладач кафедри галузевого права Херсонського державного
університету, e-mail: alina-lyolik@mail.ru, Херсон, Україна

Анотація. В статті визначено вікові межі молоді за міжнародним та українським законодавством. А також, на основі характеристики якісної своєрідності молоді здійснено факторну оцінку її правового статусу в українському суспільстві, проаналізовано елементи правового статусу молоді, визначено права та обов'язки молоді у сфері формування та реалізації комплексних та адресних державних молодіжних програм.

Ключеві слова: молодь, молодіжні програми, правовий статус.

Важливим аспектом дослідження правового механізму формування та реалізації державних молодіжних програм є питання правового статусу молоді як його суб'єкта. Адже, молодь це важлива складова сучасного українського суспільства, яка здатна впливати не тільки на внутрішньо національні зміни, але й виступити ініціатором багатьох міжнародних процесів.

Науковий аналіз визначення поняття та змісту правового статусу здійснювали в своїх працях такі науковці, як: А.С. Алексеева, С.С. Алексеева, В.А. Бачиніна, С.В. Бобровника, Ю.А. Ведернікова, Ю.Л. Власова, В.М. Горшнева, С.Д. Гусарова, О.В. Зайчука, В.С. Ковальського, В.В. Копейчикова, М.В. Кравчука, В.В. Лазарева, А. Авторгов [1, с. 8] В. Галуцько [2, с. 253], М. Івчук [3; 4], Б. Лазарев [5, с. 124], В. Майоров [6], С. Мандрик [7, с. 78; 8], А. Подоляка [9, с. 15], Б. Романюк [10, с. 54-60] та інші.

В наукових поглядах на поняття та зміст правового статусу існують дещо різні підходи. Так, у своїх працях А. Авторгов акцентує увагу на тому, що правовий статус – це складова загальної проблеми прав особистості, яка дозволяє громадянам здійснювати свої права та захищати законні інтереси [104, с. 8]. М.М. Рассолов, В.О. Лучина, Б.С. Эбзеева під правовим статусом розуміють «сукупність прав і свобод, обов'язків і відповідальність, що встановлюють правовий стан органу чи конкретної особи в суспільстві» [11, с. 217]. Б. Лазарев зазначає, що визначення поняття та змісту правового статусу повинен передбачати відповіді на такі питання: 1) органом якого рівня є той чи інший орган; 2) до якого виду органів він належить; 3) яке офіційне найменування органу; 4) хто його утворює, формує особовий склад; 4) кому він підпорядкований, підзвітний, підконтрольний; 5) хто може скасувати, призупиняти, змінювати і опротестовувати його акти; 6) яка юридична сила актів цього органу; 7) які джерела фінансування; 8) чи має він права юридичної особи [5, с. 124].

Аналіз поглядів різних учених щодо дефініції «правового статусу» та його складових дає змогу визначити науково-теоретичну платформу дослідження

правового статусу молоді як суб'єкта правового механізму формування та реалізації молодіжних програм.

При дослідженні правового статусу молоді перш за все необхідно визначити яка особа вважається молодою особою відповідно до положення законодавства. Для визначення вікових меж молоді враховують соціальний, психологічний, біологічний та правовий аспекти. Аналіз правових норм нормативно-правових актів різного рівня дає змогу констатувати наявність правої колізії з питання встановлення вікових меж молоді. Так, ООН, при узгодженні статистичних даних між країнами-учасницями та регіонами їх розміщення, визначає молодою особою людину віком від 15 до 24 років, без обмеження права іншого визначення державами-членами [12]. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» містить норму, яка зазначає, що «молодь, молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років» [13], а Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року №2859-ХІІ [14] визначає, що «державна молодіжна політика поширюється на громадян України віком від 14 до 28 р.» [14]. Пункт 3 Постанови Кабінету Міністрів «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» від 29.05.2001 №584 визначає, що «право на отримання кредиту мають молоді сім'ї та самотні молоді громадяни, які згідно з законодавством визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, а саме: сім'я, в якій чоловік та дружина віком до 35 років включно; неповна сім'я в якій мати (батько) віком до 35 років включно мають неповнолітніх дітей (дитину); самотні молоді громадяни віком до 35 років включно» [15].

Ми погоджуємося з думкою тих науковців (зокрема, В.М. Боряза [16], І.С. Кона, С.А. Чибіряєва [17]), які вважають, що молода особа це фізична особа в вікових межах 14-35 років. Адже, реалії розвитку сучасного суспільства, окремі норми права та наукові дослідження дозволяють з певністю стверджувати, що розширення вікових меж молоді є актуальним та ґрунтуються на відповідних особливостях соціалізації молодих осіб у сучасному світі.

Слід зазначити, що на зміст правового статусу молоді впливають інші види статусів молоді особи, які обумовлюють обсяг її прав, обов'язків та міру юридичної відповідальності. Зокрема: 1) віковий статус визначає права і обов'язки, норми і вікові ролі, символіку, спосіб життя, специфічне бачення світу молодою особою; 2) офіційно оголошений статус молоді особи закріплює права та обов'язки молоді в залежності від виду правовідносин в які вона вступає чи потенційно може вступити; 3) номінальний статус молоді визначається правами та обов'язками молоді, що вказують на місце і функції, які суспільство відводить їй в соціальній структурі; 4) реальний статус молоді визначається співвідношенням проголошеного офіційного статусу з реальним становищем молоді; 5) гендерний статус визначає статус дівчини (молодої жінки) та хлопця (молодого чоловіка) на мікро- і макрорівнях суспільства [18] тощо.

На нашу думку, складові елементи правового статусу молоді (правосуб'єктність, права та обов'язки, юридична відповідальність)

обумовлюються її якісною своєрідністю, яка відрізняють дану соціальну групу серед інших груп суспільства.

Для визначення якісної своєрідності молоді ми скористаємося факторною оцінкою статусу молоді в українському суспільстві. Загалом, факторний аналіз – це методика системного комплексного вивчення і оцінки впливу факторів на величину результативних показників. Тобто, шляхом визначення таких факторів, як демографічний, соціальний, політичний, економічний, культурний стан молоді в суспільстві ми зможемо дати узагальнену характеристику властивостей та потенційних якостей молоді особи, на які, на нашу думку, слід орієнтуватися правовому механізму формування та реалізації державних молодіжних програм.

Науковці-психологи зазначають, що молодь характеризується в залежності від «вікового часу» (періоди життя людини, яким притаманні певні ідеальні функції «розкладу життя», що визначають оптимальну соціальну поведінку особи), особистісних характеристик та соціально-культурного оточення. Серед особистісних характеристик молоді слід відзначити наступні: енергійність, мобільність, творча діяльність, максимальна працездатність, оптимальне співвідношення фізичного та психоемоціонального розвитку, високий рівень здоров'я, впевненість у власних силах та можливостях, високий рівень професійної та географічної мобільності [19].

Соціологи зазначають, що молодь країни, її поведінкові стереотипи є суспільним «обличчям» нації, адже саме молоді люди найчастіше стають представниками країни на міжнародному рівні, а також, на дану соціальну категорію орієнтовані політичні програми, підприємницька стратегія та творчі результати видатних діячів культури. В період з 14 років до 35 років в житті особи активно відбувається процеси соціально-економічного, соціально-політичного становлення, розвиток їх духовного світу, формування системи ціннісних орієнтацій та способу життя.

В теорії соціальної роботи молодь визначається, як така, що «володіє значними інноваційними можливостями, постійно опановує різновекторні соціалізаційні траєкторії, органічно вбудовується в багатосуб'єктний простір соціальної реальності, яка постійно трансформується» [20, с. 3]

Політологи та соціальні психологи стверджують, що «політичні погляди, переконання, цінності, настанови особистості, що поєднуються в індивідуальні когнітивні схеми сприйняття та відтворення політичної реальності, визначають характер політичної поведінки, рівень та спрямованість політичної активності молоді, її практичне залучення до суспільно-політичної діяльності в державі» [21, с. 16]

Серед науковців різних галузей також існують різні підходи до розуміння поняття «молодь»: «молодь – це соціально-демографічна група, котра переживає становлення соціальної зрілості, входження у світ дорослих, адаптацію його й майбутнього її відновлення»; «молодь – покоління людей, що проходить стадію соціалізації, засвоюючи, а в більш зрілому віці вже засвоївши, освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції» (В.Т.Лісовський); «молодь – це соціальна спільнота, що посідає певне місце в соціальній структурі суспільства й набуває соціального статусу в різноманітних соціальних структурах, має спільні

проблеми, соціальні потреби та інтереси, особливості життєдіяльності тощо» (М. Чурилов, О. Вишняк, С. Макеєв); «молодь – це група суспільства, що відрізняється від інших робітників і службовців як за віком, так і за особливостями свого положення у сфері трудових правовідносин, обумовленими початком трудової діяльності, а також поєднанням праці з навчанням» (Г.І. Шебанова) та інші. Отже, підходів до розуміння поняття «молодь» існує багато, усі їх можна об'єднати у декілька: віковий, соціальний та галузевий підхід.

Як висновок, ми можемо стверджувати, що характеристика якісної своєрідності молоді полягає у наступному – молода особа характеризується як «стратегічний ресурс модернізації суспільства» та відрізняється такими позитивними соціальними якостями як: здатність до відтворення традицій суспільства та соціальних стандартів; активною консолідацією з представниками інших соціальних груп та інтеграцією до суспільства в цілому; здатністю до самоуправління та самоорганізації; потенційною здатністю до окремих видів прогностичної та експертної діяльності; свободою у виборі місця проживання та форм зайнятості [22, с. 217]; активною демократизацією; позитивним сприйняття суспільного та державного реформування тощо. Молодь, як суб'єкт лібералізації суспільства, характеризується тим, що поділяє та приймає цілі суспільного та державного оновлення, пов'язує з ним власні життєві перспективи, готова до самостійного здійснення необхідних інновацій [23]

Окрім позитивних характеристик молоді слід виділити і негативні: зменшення рівня здоров'я молодих осіб, руйнування генотипу, негативні демографічні явища (низька народжуваність, урбанізація суспільства); відчуження частини молоді від правових та суспільно-політичних процесів держави і суспільства, соціальна дезадаптація молоді; нестійкість та розрив соціальних зв'язків; зниження рівня соціальної мобільності та звуження діапазону звичних видів зайнятості у позаробочий час [24]. Слід зазначити, що молодь характеризується підвищеною схильністю до формування та залучення до уже сформованих молодіжних субкультур.

Також важливими питання для нашого дослідження є питання внутрішнього поділу молоді на групи та категорій, що дозволяє говорити про особливості правового статусу молодої особи в залежності від приналежності її до тієї чи іншої групи, та у зв'язку з цим, про можливість молодої особи вступати у правовідносини формування та реалізації відповідної державної молодіжної програми.

Отже, класифікація молоді виділяє наступні її групи: 1) залежно від соціального статусу молоді особи поділяються на працюючих та безробітних; молодих осіб що навчається та тих, що не навчаються; на одружених та неодружених; неповнолітні; молоді сім'ї; 2) залежно від статі: молоді особи чоловічої та жіночої статі; 3) залежно від національної приналежності: українці, білоруси, кримські татари, росіяни, молдовани, угорці, болгары, румуни, євреї, поляки, вірмени, греки та представники інших національностей; 4) залежно від місця та регіону проживання: сільська та міська молодь; безпритульні; молоді особи які проживають в Західному, Східному, Південному та Північному регіоні, АРК, відповідних областях і районах України та м. Києві; 5) залежно від рівня

активності культурного спортивного та духовного життя: спортсмени, активні та пасивні туристи; молодь, що займається культурним розвитком та молоді особи, які культурно не розвиваються; віруючі, атеїсти, агностики тощо.

Отже, як було нами вже зазначено основними складовими правового статусу є правосуб'єктність, права, обов'язки та юридична відповідальність суб'єкта права. Розглянемо кожен елемент окремо та спробуємо визначити його особливості щодо молоді як суб'єкта правового механізму формування та реалізації державних молодіжних програм.

У правовій науці важливою проблемою є формування ефективної моделі правосуб'єктності яка би максимально ефективно відображала концептуальні властивості особи виступати суб'єктом права та реалізовувати свої суб'єктивні права у різних видах правових відносин, в т.ч. і у сфері молодіжної політики.

Термін «правосуб'єктність» трактується як узагальнююче поняття щодо «можливості чи здатності особи бути суб'єктом права». Така можливість закріплюється нормою «об'єктивного права» [25, с. 215] та визначає коло прав і обов'язків суб'єкта права. Тобто, правосуб'єктність відображає наявність у суб'єкта права певних взаємопов'язаних та взаємообумовлених юридичних властивостей (складових правосуб'єктності). В науці триває дискусія щодо співвідношення поняття правосуб'єктності та її складових, їх ролі у формуванні правового статусу суб'єкта права. Узагальнюючи наукові підходи в даній сфері ми можемо визначити, що до таких властивостей відноситься правоздатність (передбачена нормами права здатність мати суб'єктивні права та виконувати юридичні обов'язки [26]), дієздатність (здатність своїми діями набувати для прав та обов'язків [27]) та деліктоздатність (здатність суб'єкта нести юридичну відповідальність за невиконання обов'язків або за вчинення різних правопорушень [26]).

Положення нормативно-правових актів нормативно-правових актів в яких закріплено правовий статус молоді визначають права, обов'язки та особливості відповідальності молоді, як окремої соціально-вікової групи суспільства. Зокрема такі, як: конституційні права і свободи молоді, особисті права і свободи, політичні, соціальні та культурні права і свободи молодих осіб, їх основні обов'язки, як громадян України.

Не поглиблюючись у їх детальне дослідження спробуємо визначити коло прав молодих осіб саме як суб'єктів правового механізму формування та реалізації державних молодіжних програм.

Група прав та обов'язків щодо участі молодої особи у формуванні державних молодіжних програм: право на доступ до інформації щодо формування державної молодіжної програми; право на виявлення власної ініціатив щодо формування державної молодіжної програми; право на заснування громадських організацій, які є суб'єктами формування державних молодіжних програм та право на участь у їх діяльності; право бути респондентом соціальних опитувань та анкетувань щодо формування державної молодіжної програми; право на участь у петиціях з питання формування державної молодіжної програми; право на участь у моделюванні державної молодіжної програми;

обов'язок надати достовірну інформацію у випадку участі у соціологічних дослідженнях при формуванні державної молодіжної програми тощо.

Група прав та обов'язків на участь у державній молодіжній програмі: право на доступ до інформації щодо діючих державних молодіжних програм; право на оскарження рішення державного органу та/або органу місцевого самоврядування щодо участі у державній молодіжній програмі; право на припинення участі у державній молодіжній програмі до її закінчення; обов'язок надати достовірну інформацію, яка є підставою для участі у державній молодіжній програмі; обов'язок дотримуватися вимог які ставляться перед учасником державної молодіжної програми при її реалізації тощо.

Отже, визначаючи правовий статус молоді, як суб'єкта правового механізму формування та реалізації державних молодіжних програм необхідно враховувати не тільки її вікові межі, але й соціальні, психологічні, фізіологічні особливості, вплив інших видів статусів, класифікацію груп молоді, коло їх прав та обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Авторгов А.М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрій Миколайович Авторгов – Київ, 2008. – 17 с.
2. Адміністративне право України : [навчальний посібник у 4-х томах] / за заг. ред. В.В. Галунька. – вид. друге доповнене і перероблене. – Херсон : ХМТ, 2011. – Т. 1 : Загальне адміністративне право. – 334 с.
3. Івчук М.Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України: дис. ... канд. юр. наук 12.00.07 / Михайло Юрійович Івчук. – Київ, 2010. – 243 с.
4. Івчук М.Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Михайло Юрійович Івчук – Київ, 2011 – 18 с.
5. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления: Правовые проблемы оформления и реализации / Б. М. Лазарев. – М. : Юрид. лит., 1972. – 280 с
6. Майоров В.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії тероризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.В. Майоров. – Київ, 2010. – 17 с.
7. Мандрик С.І. Адміністративно-правовий статус вищих навчальних закладів МВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»/ С.І. Мандрик – Харків, 2010. – 18 с.
8. Мандрик С.А. Адміністративно-правовий статус вищих навчальних закладів МВС України : дис. ... канд. юр. наук 12.00.07 / Сергій Іванович Мандрик. – Х., 2010. – 207 с.
9. Подоляка А.М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції МВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. юр. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»/ А.М. Подоляка – Харків, 2004. – 17 с.

10. Романюк Б. Про правовий статус прокурорів та слідчих, які здійснюють наглядово-контрольні та методичні функції / Б. Романюк // Вісник прокуратури. – 2010. – № 6 (108). – С. 54 – 60.

11. Теория государства и права : [учебник] / под ред. М.М. Рассолов, В.О. Лучина, Б.С. Эбзеева. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 640 с.

12. Офіційний сайт ЮНІСЕФ [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://www.unicef.org/>

13. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» № 2998-ХІІ від 5 лютого 1993 року [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

14. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року №2859-ХІІ [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>

15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла», затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 2001 року №584 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/584-2001-%D0%BF>

16. Боряз В.Н. Молодежь. Методологические проблемы исследования. – Л., 1973. – 125 с.

17. Чибиряев С.А. Буржуазное государство и молодежь. – М.: Юрид. лит., 1984. – 224 с.

18. Тощенко Ж. Т. Тезаурус соціології: темат. слов.-довід. / Під ред. Ж.Т. Тощенко. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009- 487 с. Режим доступу <http://ibib.ltd.ua/sotsiologiya-molodeji-33507.html>

19. Складорова Т. В. Возрастная психология: молодость. [Електронний ресурс] // Образовательный портал «Слово». – Режим доступа к ресурсу: <http://www.portal-slovo.ru/pedagogy/44216.php?PRINT>

20. Глухова М.Ф. Инфраструктура молодежной политики: управление организационно-функциональным обеспечением Диссертация на соискание ученой степени доктора социологических наук по специальности 22.00.08 – Социология управления Нижний Новгород, Нижегородский государственный университет имени Н.И. Лобачевского. - 330 с.

21. Білик М.В. Психологічні чинники прояву політичної культури студентської молоді: автореф. дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.05 / Марія Володимирівна Білик; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – Київ, 2004. – 19 с.

22. Гавловська А.О. Формування і реалізація концепції комплексних та адресних молодіжних програм на основі аналізу соціально-демографічних характеристик молоді. // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія: юридичні науки. – Вип.4., Т.1. – С. 216-219.

23. Зумакулова З.А. Государственная молодежная политика в современной России: правовые аспекты: автореферат дис.... кандидата юридических наук: 23.00.02. – Ростов на Дону, 2004. – 15 с.

24. Тертишна О. Кадрове забезпечення органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в Дніпропетровській області. // Вісник державної служби України №3, 2008 Режим доступу http://nads.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=028F5D0615996172706B940FD9C83485?art_id=151031/ Назва з екрану

25. Шершеневич Г. Ф. Наука цивільного права в Росії [Текст]. – М.: Статут, 2003. – С. 215.

26. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права: Навч. посіб. / Ю.А. Ведерніков, В. С. Грегул. — 4те вид., доп. і переробл. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 224 с.

27. Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К., 2006.